

GLOBAL YOKSULLUK VE ULUSLARARASI ADALET: SİYASET FELSEFESİ PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

GLOBAL POVERTY AND INTERNATIONAL JUSTICE: AN EVALUATION FROM THE VIEWPOINT OF POLITICAL PHILOSOPHY PERSPECTIVE

MEHMET KOCAOĞLU*

ABSTRACT

Theories of International Justice basically are intended to identify the basic principles of justice which will prevail in the international arena. International Justice Theories extend the scope of the problem of justice from the domestic arena to the international level by conducting the discussion in connection with global poverty, humanitarian intervention, just war, human rights and immigration. Global poverty is one of the highly discussed issues in political philosophy and it is an interdisciplinary problem. The main purpose of this study is to put forward the moral foundations that would be applied in order to alleviate global poverty that is one of the most significant issues of international justice. For this reason, first of all, the distinct dimensions of global poverty are explained as an ethical problem in the study. Secondly, the main arguments of prevailing moral grounds regarding global poverty are examined in Political Philosophy entitled: as Harm Principle and Duty to Help. While each moral ground has some reasonableness, both are inadequate on their own. This study suggests that both are insufficient to reduce global poverty and in need of a supplementation that is based on human rights.

Keywords: Global Poverty, International Justice, Ethics, Human Rights, Duty.

ÖZ

Uluslararası adalet teorileri uluslararası arena-da geçerli olacak adalet ilkelerini ortaya koyma amacı taşırlar; global yoksulluk, insancıl müdahale, adil savaş, insan hakları ve göç gibi sorunları tartışarak adalet probleminin alanını domestik alandan uluslararası alana genişletirler. Global yoksulluk son zamanlarda siyaset felsefesi literatüründe en çok tartışılan sorunlardan bir tanesi olup, disiplinlerarası bir problemdir. Bu makalenin amacı uluslararası adaletin en önemli problemlerinden bir tanesi olan global yoksulluğun azaltılmasında başvurulabilecek ahlaki temelleri ortaya koymaktır. Bu sebeple, makalede ilk olarak global yoksulluğun etik bir mesele olarak farklı boyutları açıklanmaktadır. İkinci olarak, global yoksullukla ilgili siyaset felsefesi literatürde baskın olan "Zarar İlkesi" ve "Yardım Etme Ödevi" olarak adlandırılan ahlaki iki ilkenin temel argümanları eleştirel olarak analiz edilmektedir. Her iki ahlaki ilke kısmen akla yatkın olup; kendi içinde yetersizdir. Buradan hareketle bu makale, global yoksulluğun azaltılmasında her iki ahlaki ilkenin yetersiz olduğu ve özellikle insan haklarını esas alan bir temelden hareketle desteklenmeleri gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Global Yoksulluk, Uluslararası Adalet, Etik, İnsan Hakları, Ödev.

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu.

Giriş

Günümüzde global yoksulluk siyaset felsefesinde en çok tartışılan araştırma nesnelere bir tanesidir. Global yoksulluk sorunu sadece ekonomistlerin üzerine çalıştıkları bir problem olmayıp sosyologlar, tarihçiler, psikologlar ve felsefeciler de global yoksulluğun farklı boyutlarını çalışmaktadır. Bu durum global yoksulluk probleminin farklı disiplinlerin kesişim noktasında olduğuna işaret etmektedir.

Globalleşme olumlu bir takım gelişmelere sebep olmakla birlikte ulusal ekonomik ve finansal krizlerin, yerel kültürlerin kaybolmasının, çevresel felaketlerin, yaygın gelir eşitsizliklerinin ve yoksullaşmanın en önemli faili olarak kabul edilmektedir.

Global yoksulluğu dünyanın çeşitli bölgelerindeki insanların maddi refahında ortaya çıkan yokluk ve eksiklik olarak tanımlamak mümkündür. Dünyaya bankasının global yoksulluk üzerine yapmış olduğu araştırmaya göre 767 milyon insan uluslararası yoksulluk eşiği kabul edilen günlük 1.90 doların altında gelire sahiptir. Bu standarta göre dünyada global yoksulluk oranının en yüksek olduğu coğrafi bölge Sahra-altı Afrikadır. Yoksul olarak tanımlanacak global nüfusun %50.7'lik kısmı bu bölgede yaşamaktadır. Güney Asya %33.4'lük global yoksulluk oranıyla Sahra-altı Afrikayı takip etmektedir. Doğu Asya ve Pasifik ise %9.3'lük oranla global yoksulluk sıralamasında üçüncü sıradadır. Aynı rapora göre kırsal kesimde ikamet eden, genç, eğitimsiz, tarım sektöründe çalışan ve çok sayıda çocukla kalabalık ailelerde yaşayan insanlar global yoksul olarak tanımlanan sınıfa oluşturmaktadır (Coesta, 2016:37-42).

Bununla birlikte yoksulluk, farklı boyutları olan bir sorundur; sadece gelir dağılımıyla ilgili olmayan mekan, çevre, cinsiyet ve farklı toplumsal sınıflar üzerinde etkisi olan bir kavramdır. Global yoksulluğun siyasal, sosyal ve çevresel etkileri global yoksulluğun etik bir problem olduğuna işaret etmektedir.

Bu makalede ilk olarak global yoksulluğa ilişkin kavramsal tartışmalara yer verilmektedir. Ardından uluslararası alanda siyasi, ekonomi ve hukuki yapının global yoksulluğun ortaya çıkışı ve sürdürülmesindeki rolü eleştirel olarak analiz edilmektedir. Buna bağlı olarak zarar ilkesinin, global yoksullukla mücadelede ahlaki bir temel olup olamayacağı incelenmektedir. Son olarak global yoksullukla mücadelede ahlaki bir temel olarak kabul edilen global pozitif ödevlere ilişkin argümanlar ele alınmaktadır.

1. Global Yoksulluk: Sebepler, Aktörler, Etkiler

Dünya bankasının sunduğu rakamlar global yoksulluğun fotoğrafını görmek açısından işlevsel olmakla birlikte global yoksulluğun tanımı ve bununla nasıl mücadele edileceğine ilişkin bir uzlaşısı olduğunu söylemek mümkün değildir. Literatürde yoksulluk, tam yoksulluk (absolute poverty) ve göreceli yoksulluk (relative poverty) olarak iki şekilde değerlendirilmektedir. Buna göre dünya bankasının belirlemiş olduğu minimum gelir eşiğinin altında kalanların tam yoksulluk şartları altında yaşadığı kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra belirli malları ve hizmetleri satın alma gücüne sahip olmayanların ise göreceli bir yoksullukla boğuştukları kabul edilmektedir. Ev kirasını ödeyememek, evi ısıtamamak, beklenmedik masrafları karşılayamamak, iki güne bir et ya da balık içeren bir yemek yeme imkânına sahip olmamak, yılda bir kez tatile gidememek, renkli televizyonu, çamaşır makinesi ve arabası olmamak göreceli yoksulluğun göstergeleri olarak kabul edilmektedir (Gaisbauervd., 2016:2-3).

Bu noktada yoksulluğun her iki türünde bir şeye sahip olmak ya da bir şeylerin eksikliği içinde olmak yoksulluğu kaynakların sahipliği sorununa indirger. Eğer insanlar dünya bankasının belirlediği tam yoksulluğun günlük sınırı olan parasal tutara sahipse yoksul sayılmayacağı, göreceli yoksulluk kapsamındaki bir takım maddi eşyalara satın alma ve hizmetlere ulaşma imkânına sahipse bu durumda da yoksul sayılmayacağı kabul edilir. Dolayısıyla esas olan maddi kaynaklara sahip olmak ya da olmamak yoksulluğun göstergesi ve dolayısıyla yoksulluğun azaltılmasında gözetilmesi gereken biricik kıstas halini alır.

Ancak yoksulluk, sadece maddi bir takım göstergelere sahip olmak ya da olmamakla ilgili değildir. Parasal bir karşılığı esas alan göstergeler insan hayatının farklı boyutlarını tam olarak ölçemeyebilir. Martha Nussbaum (2011:20-33) yoksulluğu insanların kendilerini geliştirme kapasitelerine sahip olmalarıyla ilişkilendirir. Yoksulluk hesaplamalarında tam yoksulluğun parasal sınırının üstünde ya da altında olup olmamaktan veya göreceli yoksulluğun işareti sayılan listedeki göstergelere sahip olup olmamaktan öte insanın kendisini gerçekleştirmesine yarayacak kapasitelere sahip olup olmaması dikkate alınmalıdır. Bir insanın yoksul olup olmaması bir şeyi yapabilme kapasitesine sahip olmasıyla ve sosyal, siyasal ve ekonomik çevrenin insanın kendisini gerçekleştirmesi için gerekli araçları sunup sunmadığıyla ilgilidir. Bu sebeple yoksulluk insanın kendini gerçekleştirebilme potansiyelinde aşındırıcı bir etkiye sahiptir. Çünkü yoksulluk insanın yaşam süresinde

kısaltmaya, alacağı eğitim imkânlarında azalmaya ve sağlık hizmetlerinde yetersizliklere neden olur (Tan, 2017:7).

Global yoksulluğun insanların hayatı üzerinde olumsuz etkiler yaratması bu gelişmenin sebeplerini ve faillerini sorgulamayı gerektirir. Yoksulluğun ortaya çıkmasında hem bir ülkedeki kurumsal yapı hem de global düzen ve aktörlerin politikaları önemli bir role sahiptir.

Yoksullukla boğuşan ülkelerdeki mevcut sosyal, siyasal ve ekonomik yapı yoksulluğun ortaya çıkmasında çeşitli şekillerde etkili olabilir. Bir ülkenin siyasal yapısında hâkim olan yönetim ve devlet felsefesi şeffaflık, hesap verilebilirlikte sıkıntılar nedeniyle ekonomik kaynakların etkili olarak kullanılması noktasında bazı sıkıntılar içerebilir ve bu durum yoksulluğun ortaya çıkmasında önemli bir faktördür.

Bir ülkedeki toplumsal, siyasal yapının ve kültürün de benzer şekilde yoksulluğun derinleşmesinde doğrudan ve dolaylı şekillerde payı vardır (Rawls, 2006:124-125). Afrika'nın durumu bu hipotezi örneklendirir. Ayittey'e (1993: 337; Ayittey vd., 2009:14) göre Afrika'yı içinde bulunduğu felakete sürükleyen şey Afrikalılara yakıştırılan aşağılayıcı imalar içeren karakter olmayıp Afrika'daki çeşitli ülkelerdeki hükümetlerin ve yöneticilerin sahip oldukları siyasal kültür ve yönetme geleneğidir. Afrika ülkelerindeki siyasal sistem yoksulluğun üretilmesinde önemli bir paya sahiptir. Özellikle Afrika'daki siyasal elitlerin ordu, medya, yargı ve bankacılık sistemini kullanarak kendi çıkarlarını maksimize etmek uğruna ülkelerini yoksulluğa sürüklemesinin pek çok örneği vardır.

Yoksulluğu bir ülkede var olan siyasal ve ekonomik yapının kurumsal olarak yanlış ve eksik düzenlenmesinden kaynaklandığını ileri süren Lomas-ky ve Teson (2015:14-15) bir ülkede şu kurumsal eksikliklerin ve yetersizliklerin yoksulluğa sebep olacağını ileri sürmektedirler:

İnsan haklarının korunmasında yetersizlikler

Yüksek düzeyde yolsuzluk

Hukukun Üstünlüğü ilkesine riayet edilmemesi

Hükümetlerin yönetme kapasitesinde yetersizlik ve gücün kişisel çıkarı maksimize etmek için kullanılması

Korumacı ekonomik politikalar

Mülkiyet haklarının ve sözleşmelerin korunmasında yetersizlikler

Serbest piyasa sistemi ile bağdaşmayan aşırı düzenleyici politikalar

Bir ülkenin yukarıda sayılan eksiklikleri içeren kurumsal yapılara sahip olması yoksulluğun ortaya çıkması ve yaygınlaşmasında önemli bir role sahiptir. Fakat global yoksulluğun ortaya çıkmasında sadece bir ülkede politika üreten yerel siyasal elitler ve mevcut siyasal, ekonomik ve hukuki yapı tek başına sorumlu tutulamaz. Bunlara ek olarak global kurumlar, global ekonomik ve siyasal düzende global yoksulluğun ortaya çıkması ve sürdürülmesinde etkilidir.

Global düzenin yapısı ve işleyişi benzer şekilde yoksulluğun ortaya çıkmasında etkilidir. Globalleşme sayesinde sınırların ortadan kalktığına şahit olunmaktadır. Bourguignon (2015:3-5) uluslararası ticaretin kapasitesinde artış, finansal ve işgücü dolaşımındaki kolaylıkla ve teknolojik gelişmelerin farklı coğrafyalarda yaygınlık kazanmasıyla ülkeler arasındaki gelir dağılımını eşitsizliğini azaltan etkisine işaret etmektedir. Fakat buna rağmen globalleşme neticesinde ortaya çıkan siyasal ve ekonomik düzen aynı zamanda yoksulluğun üretilmesine sebep olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin göç politikaları, vergi politikaları ve ticaret politikaları az gelişmiş ülkeleri yoksullukla boğuşmak zorunda bırakmaktadır.

Bu sebeple global yoksulluk hem yerel hem de global düzeyde ekonomik, siyasal ve hukuki yapının birleşiminden oluşan çeşitli faktörler tarafından ortaya çıkan bir olgudur. Global yoksulluk yerel ve uluslararası faktörlerin yarattığı bir olgu olduğundan hem o ülkedeki yaşayan insanların hem de global düzenin aktörlerinin katkılarıyla çözülebilecek ya da en azından azaltılabilecek bir sorundur.

Global yoksulluğun ortaya çıkışındaki faktörlerin çeşitliliği yoksulluğun ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçlarının olduğuna işaret eder. Global yoksulluk ülkeler arasındaki gelir dağılımında eşitsizlik olarak okunduğunda ekonomik bir probleme karşılık gelir. Ancak global yoksulluk gelir eşitsizliğine ek olarak insanların diğer ekonomik durumlarında da bir takım değişimler yaratmaktadır; iş imkanlarında, çalışma haklarında, malların fiyatlarında ve dağıtımında içinde bulunan yoksulluğun düzeyi ve niteliğine bağlı olarak farklılık ortaya çıkmaktadır. Milanovic (2016:3) global yoksullukla ilişki olan gelir eşitsizliğinin göreceli olarak daha iyiye gittiği ifade ederken Bourguignon (2015:47) ise gelir eşitsizliğinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde son otuz yılda daha da kötü bir hal aldığını vurgulamaktadır. Gelir eşitsizliğinde artış ister istemez parasal durumlarda kötüleşmenin yanı sıra parasal olarak nitelendirilemeyen fırsatlarda ve alanlar da kötüleşmeyi beraberinde

getirir. İnsanların barınma, eğitim ve sağlık alanlarında sahip oldukları alternatifler ve imkanlar, fırsatlar kaygı verici bir hal alır (Milanovic, 2016:62).

Global yoksulluk, sosyal hayatın akışında da yoksullukla boğuşan toplumlar açısından yıpratıcı sonuçlara sebep olur. Yoksulluk insanların sosyal alanlarda ayrışmasına sebep olur. Sandel'in (2016:256, 2017:112) ifadesiyle insanların sahip oldukları parasal imkânlar insanların ilişkilerini dönüştürür. İnsanlar kamusal alanda okulda, hastanede, sinemada, sokakta mensup oldukları sınıf dışında diğer insanlarla iletişim kuramaz birbirlerine sosyal olarak dokunamaz hale gelirler.

Yoksulluk insanlar arasında sosyal mesafeler yaratmakla kalmaz aynı zamanda siyasal çatışmaların da ortaya çıkmasında sebep olur. Amartya Sen (2008: 7-8) var olan tüm çatışmaların sadece medeniyetlerin farklı yapıları ve bunlar arasındaki çatışmalarla açıklanamayacağına yoksulluğun ve ardında yatan dinamiklerin günümüzdeki çatışmaların çoğuna sebep olduğuna işaret eder. Yoksulluk insanları ekonomik olarak perişan etmekle kalmaz aynı zamanda adaletsizlik hissini yaygınlaştırarak kitleleri siyasal şiddet eylemlerine sürükleyebilir. 2011 yılında Tunus'ta başlayan Mısır, Libya, Yemen ve Suriye'de hız kazanan Arap Baharı'nı ortaya çıkaran gelişmeler doğrudan ve dolaylı olarak yoksullukla ilgilidir.

Ancak Sen'in de (2008:12) işaret ettiği gibi yoksulluk ortaya çıkan şiddeti açıklayabilecek yegâne faktör de değildir. Kültür, ırk, din ve ideoloji gibi diğer faktörler yoksullukla birleşince şiddet kısa ya da uzun vadede ortaya çıkacaktır. Ekonomik gelişmenin yaşandığı ve yoksulluk oranının azaldığı yerlerin daha güvenli olduğunu, şiddet ve çatışma oranlarının da az olduğu ampirik çalışmalarla desteklenmektedir. Collier (2004:1) ekonomik gelişmenin durduğu ve yoksulluk oranının yüksek olduğu yerlerde şiddet ve çatışmanın artacağını savunmaktadır.

Yoksulluk, ülkelerde şiddet artışına neden olduğu gibi toplumsal yapıda da bir takım olumsuz gelişmelere sebep olur. Özellikle kadınların ve erkeklerin sosyal, siyasal ve ekonomik alandaki rol ve sorumluluklarında yıpratıcı bir takım gelişmelere neden olabilir (Unterhalter, 2009:14). Global yoksulluk, kadınlar için olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Okin'in de (2003:284) işaret ettiği gibi yoksullukla boğuşan pek çok ülkede kadınlar sağlık, eğitim başta olmak üzere tüm kamu hizmetlerinden en az yararlanan kesimdir. Bununla da sınırlı kalmaz global yoksulluğun sebep olduğu cinsiyet eşitsizliği aynı zamanda kadınların çalışacakları alanlar ve alacakları ücretlerde erkeklere oranla dezavantajlı bir durum yaratır. Kadınların iş bulmakta

zorlanmaları nedeniyle ücretsiz sayılan evin günlük işlerini yapmak ve çocuk bakmak noktasında erkeklere göre iki kat daha fazla vakit harcar (Buvinic vd., 2009:353).Yoksullukla birlikte kadınların muhattap oldukları adaletsizlikler de artar.

Global yoksulluk bütün bunlara ek olarak çevre üzerinde yıkıcı sonuçlara sebep olur. Yoksul bölgelerde yaşayan insanlar geçimlerini sağlamak üzere çevre üzerinde yıkıcı bir takım faaliyetlere girişmekte tereddüt etmezler (Barbier, 2010:635-636, Palmer ve DiFalco, 2012:53-54). Yoksulluğun yaygın olduğu yerlerde tarım ve hayvancılıkla uğraşanların yakınlarındaki ormanlık alanları tarıma açma girişimleri yoksulluğun çevre üzerindeki etkilerini örneklendirir. Benzer şekilde yoksullar ısınmak için çevreyi kirleten adımları atmak noktasında çok tedbirli davranmaz. Gelişmekte olan ülkelerin de petrol ürünlerini kullanmaya dolayısıyla hava kirliliğini artırmaya daha eğilimli oldukları da ifade edilebilir. Ancak çevrenin bu şekilde yıkımı çift yönlü bir kısır döngü yaratır. Özellikle bu tür davranışlar sadece çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmakla kalmaz tsunami, sel, kuraklık gibi çevresel felaketlerin sayısındaki artış sebebiyle bunlardan etkilenen insanların sayısında da artış yaşanması kaçınılmazdır. Global yoksullukla boğuşan fakirler bu çevresel felaketlerden ve sonuçlarından en fazla etkilenen kesimdir (Hassoun, 2008:355-356).

2. Etik Bir Mesele Olarak Global Yoksulluk

Global yoksulluğun tanımı, sebepleri, aktörleri, sonuçları ve nasıl çözüleceği üzerine hem fikir olunmaması yoksulluğun siyaset teorisinde tartışılan önemli bir etik konu olduğu gerçeğini göz ardı etmemize sebep olmamalıdır. Yoksulluk sadece rakamlara indirgenecek bir husus değildir. Bunun ötesinde yoksulluk bir etik meseledir. Uluslararası adaletin önemli bir sorunu olarak kabul edilen global yoksulluğun sebepleri ve azaltılması noktasında farklı ahlaki temellerden hareket mümkündür.

Bu ahlaki ilkelerden ilki, zarar ilkesinden hareketle global yoksullukla mücadeleyi zorunlu bir ödev olarak kabul eder. Global yoksulluğun global yapısal aksaklıklardan kaynaklandığı kabul edildiğinde, bu aksaklıkların düzeltilmesi global yoksulluğun azaltılmasına hizmet edebilir. Çünkü yoksulluk bir anlamda insan haklarının ihlal edilmesinin bir formudur. Haliyle bu tür bir kabul, yoksulluğun sadece parasal bir eşğin aşılıp aşılmaması ilgili olmadığı anlamında gelir. Yoksulluk insan haklarının ihlal edilmesinin bir formu olarak kabul edildiğinde bireylerin, devletlerin ve uluslararası örgütlerin

eylemleriyle yoksulluğa sebep oldukları ve yoksulluğun azaltılmasından da, bu gerekçeyle, sorumlu oldukları imasını içerir. Eğer bir özne kendi eylemleriyle diğerlerinin sosyal ve ekonomik durumu üzerinde adaletsiz olarak nitelendirilebilecek sonuçlar yaratıyorsa dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan ve sürdürülen yoksulluktan sorumludur.

Böyle bir durumda ortaya çıkan adaletsizlikten dolayı aktörün iki tür sorumluluğu olduğu iddia edilebilir. Bunlardan ilki, diğer bireyler üzerinde zarar verici eylemlerden kaçınmasıdır. İkincisi ise ortaya çıkan zararın tazmin edilmesidir. Yoksulluğun açıklanmasında ve yoksulluğun azaltılmasında başvurulacak ahlaki temelleri arasında zarar ilkesi önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla domestik ve uluslararası aktörlerin hem negatif ödevleri hem de pozitif ödevleri vardır. Özellikle aktörlerin eylemleriyle diğer bireyler üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmaları nedeniyle ortaya çıkan adaletsizliğin giderilmesinde pozitif ve negatif ödevleri olduğunu varsayan bu yaklaşım zarar ilkesi üzerinden haklılaştırılır.

Global yoksulluğun azaltılmasında başvurulacak diğer ahlaki temel ise global yoksulluğun sebeplerinden, aktörlerinden ve sorumlularından bağımsız olarak insanların global yoksulluğu azaltmak ödevleri olduğu iddiasına dayanır ve yardımseverliğin global yoksulluğun azaltılmasında önemli bir işleve sahip olduğu kabul edilir. Var olan global yoksulluk sorununda kimin payının olduğunu önemli bir ahlaki veri olarak görmeyen bu yaklaşıma göre bu sorunun çözümünde herkesin pozitif ödevlerden kaynaklanan bir rolü mevcuttur.

Global yoksulluğun pozitif bir ödev olarak tasvir edilmesi insanların global ödevlerinin doğası üzerine bir tartışmayı gerektirir. Global yoksulluk söz konusu olduğunda insanların diğerlerine karşı ödevleri sadece negatif karakterde olamaz. Buna ek olarak gönüllülüğe dayanan dolayısıyla zora dayanmayan yardım etme ödevlerinin olduğu da ifade edilebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus eğer insanın eylemlerinden kaynaklanan diğerlerinin haklarını ve durumlarını olumsuz etkileyen bir şey yoksa insanların diğerlerine yardım etmeleri için zorlayıcı bir ahlaki bir ödev olduğuna dair bir argüman üretilemez.

3. Adil Olmayan Global Yapı ve Yoksulluk İlişkisi

Bazı düşünürler global yoksulluğun global yapıdaki aksaklıklardan kaynaklandığı temel iddiasını dile getirmektedir. Bu yaklaşımın taraftarlarına göre global yoksulluk global düzenin ve global kurumların sonucudur (Beitz

1999, Pogge 2004,2005, 2007, Tan 2004, Caney 2005). Global ekonomik, siyasal ve hukuki yapı az gelişmiş ülkelerin karşılaştığı sorunların temel sebepleridir. Dolayısıyla global yoksulluğun önlenmesinde yardımseverliğin ötesinde global yoksulluğun temel sebebi olan global düzene ilişkin yapısal aksaklıkların düzeltilmesi esas olmalıdır.

Bu anlayışın temsilcilerine göre globalleşme var olan siyasal sınırları anlamsız hale dönüştürmüştür. Küreselleşen ekonomik ilişkiler dünyanın en uzak köşesinde bulunan devletleri bile etkileyebilmektedir. Bir devletin aldığı bir karar, diğer bir devletin ekonomisi üzerinde çok önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Beitz'in işaret ettiği gibi (1999:149) bir dünya devleti olmasa da global ekonominin kurumsal bir informal yapısının olduğu ve bunun global sorunlar ürettiği ve sürdürdüğü kabul edilmektedir. Ülkelerin vergi politikaları, uluslararası anlaşmalar, borç düzenlemeleri, gümrük vergileri ve tarifeleri gibi araçlar küreselleşen dünyada her ülke üzerinde birtakım sonuçlar yarattığı vurgulanmaktadır.

Ayrıca uluslararası kurumlardaki güç asimetrisinin ve bunun neticesinde uygulanan politikaların global yoksulluğun ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığı dile getirilmektedir. Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi organizasyonların politikalarının gelişmekte olan ve fakir ülkeler üzerinde olumsuz etkileri olduğu vurgulanmaktadır.

Pogge'ye göre (2002:15-20) uluslararası kuruluşların mevcut yapısı gelişmiş ülkelere pazarlık etmek noktasında önemli avantaj sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerin bu kurumlar vasıtasıyla kendi ülkelerinin çıkarlarını korumak konusunda ısrarcı olduğuna ve global sorunlar ve eşitsizlikler hususunda hassasiyet göstermediğine dikkat çekilmektedir. Global yoksulluk ile boğuşan ülkelerin bu kurumların politikaları karşısında uluslararası kurumların politikalarının yaptırımlarla desteklenmesi sebebiyle zor durumda kaldığı ifade edilmektedir (Hassoun, 2012:9).

Gelişmiş ülkelerin aldıkları domestik politik kararların global yoksulluğun yaratılmasında etkili olduğu savunulmaktadır. Dietsch ve Rixen (2016:81-82) vergi rekabetinin gelişmekte olan ülkelerin yatırımcılarını cezbettğine, bu ülkelerin önemli gelir kaybına uğradığına ve mali yönetim haklarına zarar verdiğine işaret etmektedir. Daha da önemlisi vergi rekabetinin ülkeler arasındaki eşitsizlikleri artırdığına dile getirmektedirler.

Benzer şekilde ülkelerin benimsedikleri vatandaşlığa kabul politikalarının gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu dile

getirilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler, fakir ülkelerdeki başarılı girişimcilere, yetenekli bilim adamlarına, sanatçılara ve sporculara kolay vatandaşlık imkânı tanıyarak yoksul ülkelerdeki insan sermayesinin kendilerine yönelmesine sebep olduğuna ve bunun zengin ülkelerin lehine bir sonuç ortaya çıkardığına işaret edilmektedir (Shaclarve Hirschl, 2016:215-216).

Pogge, mevcut global düzen ve ülkeler arasındaki ilişkiler, global yoksulluğun ortaya çıkması ve sürdürülmesinde daha derin sorunlar yarattığına da işaret etmektedir. Ona göre (2002:113) uluslararası kurumlar yozlaşmış hükümetleri ve elitleri teşvik etmekte ve bunların global yoksulluğun azaltılmasında yararlanılacak kaynaklar üzerinde hakimiyet kurmalarına imkan tanıdığını vurgulamaktadır.

Tan (2004:25-31) global ekonomik düzenin gelişmekte olan ülkeleri kamusal yardımları kesmeye, iç pazarları liberalize etmeye ve işçi ücretlerini azaltmaya ittiğini vurgulamaktadır. Ayrıca var olan global düzenin gelişmekte olan ülkelerin kapılarını yabancı şirketlere açmasına, yerel endüstrilerin ve çiftçilerin zarar görmesine sebep olduğuna, işsizliğin artmasına, üretimin azalmasına sebep olduğunu da belirtmektedir.

4. Global Yoksullukla Mücadelede Zarar İlkesini Yeniden Düşünmek

Global düzendeki yapısal bozuklukların giderilmesiyle global yoksulluğun azalacağı muhakkaktır. Dolayısıyla global yoksulluğu yaratan yapısal problemlere odaklanmak gereklidir. *Globalleşmeyle birlikte ülkeler domestik alanda uyguladıkları kararlarla sadece kendi ülkelerinde etki yaratmaz. Aynı zamanda sınırların ötesinde de ekonomik ve siyasal düzeylerde bir takım etkiler yaratır. Ülkelerin vergi politikaları, uluslararası anlaşmalar, borç düzenlemeleri, gümrük vergileri ve tarifeleri gibi araçlar küreselleşen dünyada her ülke üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Ayrıca uluslararası kurumlar ve bu kurumların uygulamaları hukuki, siyasi ve ekonomik düzlemlerde önemli etkilere sahiptir. Özellikle Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi kurumların politikaları az gelişmiş ülkeleri olumsuz etkiler.*

Düşünürler bu noktada zengin ülkelerin ve yarattıkları global düzenin fakir ve az gelişmiş ülkelere zarar verdiğiinden hareketle ortaya çıkan zararın karşılanmasında zengin ülkelerin tazmin sorumluluklarının olduklarını iddia etmektedirler. Çünkü zengin ülkeler negatif ödev olan başkasına zarar vermeme ilkesini ihlal etmektedirler. Dolayısıyla bazı düşünürler global

adaleti zarar ilkesi üzerine inşa eder. Düşünürler zarar ilkesinin global adaleti inşa ederken hareket noktası olması gerektiğini global arenadaki zarar verici pratikler üzerinden örneklendirirler.

Pek çok gelişmiş ülke ya da uluslararası kurum ekonomik alanda uyguladığı politikalarla fakir ülkelere zarar vermektedir. Pogge'nin (2002:18) işaret ettiği gibi Dünya Ticaret Örgütü'nün uyguladığı rejim fakir ülkelerin zengin ülkelerin pazarlarına çok sınırlı bir şekilde girmesine müsaade eder. Gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkelerin ürünlerine ve şirketlerine aynı imkânları sunarak kapıları açmamaktadır. Daha fazla vergiler ve harçlar talep eder.

Uluslararası ticaretin sistemi dünyanın fakir ülkelerindeki insanların mülkiyet haklarını ihlal ederek malların dolaşımına izin verdiği dile getirilmektedir. Bugün dünyanın zengin ülkelerinde günlük hayatlarında alışveriş yapan insanlar farkında olarak ya da olmayarak yoksul ülkeleredeki insanların ellerinden zorla alınmış ham maddelerden üretilmiş ürünleri satın almaktadır (Wenar, 2008:2-5).

Benzer şekilde var olan telif ve patent hakları gelişmiş ülkelerin lehine olup, az gelişmiş ülkelerin faydalı bir çok yenilikten faydalanmaları çok sınırlıdır (Tan, 2004:25-26). Ekonomi başta olmak üzere eğitim, sağlık alanlarında bu yeniliklerden faydalanmamanın maliyeti az gelişmiş ülkeler için ağırdır ve az gelişmiş ülkeler önemli zararlar verir.

Gelişmiş ülkelerin uyguladığı koruyucu ekonomik politikalar da az gelişmiş ülkelere zarar verir. Az gelişmiş ülkeler bu koruyucu önlemler neticesinde büyük pazarlara girmek imkânından yoksun kalır. Aynı zamanda bu, az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin büyümesini yavaşlatan bir etkiye de sebep olur.

Zarar ilkesinden hareketle global yapıdaki adaletsizliklerin giderilmesiyle global yoksulluğun azalacağı iddiası yerinde olmakla birlikte eksiktir. Bu eksiklik iki sebepten kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki, zarar ilkesinin zarara sebep olan aktörleri belirlemek noktasında kesin bir araç sunamamasından kaynaklanırken ikincisi ise zarar kavramının muğlak bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır.

Zarar ilkesini global yoksullukla mücadelede sorunlu bir ahlaki temel haline getiren husus zararın failini belirlemek noktasında etkili bir reçete sunamamasıdır. Çünkü var olan global sorunlar ve eşitsizlikler sadece uluslararası sistemin yapısal bozukluklarından kaynaklanmaz. Yerel düzeydeki hukuksal, ekonomik ve siyasal alandaki çarpıklıkların da global yoksulluğun sebebi olduğunu haklı olarak ileri süren geniş bir literatür ortaya çıkmış

durumdadır (Rawls 2006, Wenar 2008, 2015, Risse 2005, Collier 2007, Acemoglu ve Robinson 2014, Lomasky ve Teson 2015).

Rawls'ın da (2006:124-125) işaret ettiği gibi global yoksulluk bir ülkenin kurumlarının altında yatan siyasal kültür ve uygulamalarla da ilgilidir. Bir ülkenin yozlaşmış elitleri, kötü uygulamaları yoksulluğun ortaya çıkmasında etkili olur. İyi yöneticiler ve kurumsal bir yapı bir ülkenin yoksulluk sıralamasındaki yerini belirler. Bu sebeple global yoksulluğun ortaya çıkmasında uluslararası yapısal bozukluklar kadar yerel ölçekte yapısal aksaklıkların da etkili olduğunu kabul etmeli ve buna öncelikleri arasında yer vermelidir.

Bir ülkenin siyasal ve ekonomik alanda etkili ve adil kurumlara sahip olması hızlı ekonomik büyümenin ve dolayısıyla yoksullukla mücadelenin en önemli aracıdır. Bostwana örneği bir ülkenin yoksullukla mücadelesinde domestik kurumların ve iyi yönetimin önemine dikkat çeker. Hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanmasıyla, mülkiyet haklarının korunmasıyla, küçük ama yolsuzluktan uzak, etkili bir hükümetle, yaygın katılım oranıyla ve sözleşmelerin güvence altında sıkı kontrolüyle coğrafi açıdan şanslı olarak nitelenecek bir yer de olmayan bu ülke 1965 ve 1998 arasında senelik %7.7'lik bir büyüme oranı yakalayabilmiştir (Risse, 2005:88).

Bir ülkede kötü yönetimin bir ülkenin ekonomisini çok hızlı bir şekilde olumsuz etkileyebilir ve yoksulluk oranını yükseltebilir. Zimbabve'nin Mugabe'nin başkanlığı döneminde kötü yönetim nedeniyle enflasyon oranındaki inanılmaz artış nedeniyle ekonomik uçuruma sürüklenmesi bunu örneklendirir (Collier, 2007:64-65). Devlet başkanı Mugabe'nin sömürücü siyasal ve ekonomik kurumlarına benzer yapılar Sahra-altı Afrika'nın genelinde yaygındır ve yoksulluğun en önemli sebepleridir (Acemoglu ve Johnson, 2014:356-357).

Global yoksulluğun yerel siyasal elitlerin ve yetersiz kurumların olduğunun göstergesi çeşitli kıtlık vakaları üzerinden desteklenebilir. Birçok ülkede yaşanan kıtlık problemi ilk başta doğal ya da uluslararası yapının işleyişinden kaynaklanmış gibi gözükebilir. Oysa bazı kıtlıkların ortaya çıkması o ülkedeki hükümetlerin yanlış politikalarının sonucu olabilmektedir. 1979-1984 yılları arasında Etiyopya ve Sudan diğer birçok Sahra-altı Afrika'da bulunan ülkelerdeki kıtlıkların o ülkede siyasal iktidarların sahip oldukları ayrıcalıklardan beslendiği bilinmektedir (Sen, 2004:246-247). Benzer şekilde Bengal'de 1943 yılında yaşanan kıtlığın arkasında hükümet politikalarının ve özellikle demokrasi eksikliklerine ve özellikle medya üzerine uygulanan yoğun baskı da etkili olmuştur (Sen, 2009:339-340).

Zengin doğal kaynaklara sahip bir ülkenin yoksulluk sıralamasında üst sıralarda yer alması da yoksulluğun yerel siyasal sistem tarafından üretildiğinin bir başka göstergesidir. Zengin doğal kaynaklara sahip ülkelerin büyük bir kısmının bugün dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer alması dikkat çekicidir. Bunu bir anlamda doğal kaynak laneti (the resource curse) olarak yorumlayan Wenar (2008:3) bu ülkelerin petrol, doğal gaz ve elmas zenginliği içerisinde olmalarına rağmen üç problemle boğuştuğuna işaret eder; otoriter rejim olmaya ve dönüşmeye eğilimli olmak, iç savaş riskinin yüksek olması ve daha düşük seviyede büyüme gerçekleştirmek. Zengin doğal kaynaklar otoriter insanların güç kazanmaları için uygun bir ortam yaratabilir (Wenar, 2015:29-31). Bu durum yoksulluğun yerel sebeplerle ortaya çıktığının açıkça göstermektedir.

Global yoksullukla mücadele zarar ilkesini ahlaki bir temel olarak sorunlu hale getiren bir diğer husus zarar kavramının muğlak bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin iki firmanın aynı pazarda faaliyet gösterdiğini düşünelim. Bir firma faaliyet gösterilen pazarda tutulup diğer firmanın pazar payını küçülttüğünü varsayalım. Dolayısıyla pazar payı küçülen firma için bir zarar ortaya çıktığı açıktır. Ancak burada zararın adaletsiz bir durum olduğunu iddia edemeyiz. Lomasky ve Loren'in (2015:163-164) de çok yerinde bir şekilde belirttiği gibi rekabete dayalı zararda ahlaken yanlış olan bir şey yoktur.

Bu sebeple uluslararası adaletin bir problemi olarak global yoksullukla mücadele ederken hareket noktası olarak başka bir gereçlendirmeye ihtiyaç vardır. Bu temel ise insan haklarıdır. İnsan hakları ihlali, zarar ilkesi yerine global adalet teorisinin inşa edilmesinde temel öncelik olmalıdır. İnsan haklarının ihlalleriyle sınırlanmış zarar ilkesi daha kesin bir tablo sunabilir.

Global ekonomik pratikler insanların hayatlarını etkiler. Koruyucu ekonomi politikaları ya da iş gücü hareketini önleyen sınır politikaları bireyin ticaret yapma ve diğerleriyle ilişki kurma haklarını ihlal ettiği için kabul edilemez. Ekonomik alanda koruyucu politikalar hem bu politikaları uygulayan ülkelerdeki insanların daha fazla fiyat ödemesini ödemesine hem de bu politikalar sebebiyle pazara giriş yapamayan ülkelere zarar verir. Ancak global adaletin sağlanmasında sadece zarar ilkesi temel itiraz gerekçesi olarak kabul edilirse korumacı politikaları uygulayan ülkeler kendi vatandaşlarının bu politikalar uygulanmaması halinde daha fazla zarar edebileceklerini iddia ederek bunları haklılaştırmak yoluna başvurabilir. Oysa zarar ilkesi yerine temel insan haklarından ilişki kurma ve ticaret yapma özgürlüklerinin ihlal

edilmesini ileri sürerek global adaleti inşa etme çabası daha sağlam bir zemin sunabilir.

Benzer şekilde insanların ülkeler arasındaki hareketliliğini zorlaştıran katı sınır politikalarının yanlış olmasının sebebi insanların bu politikalardan dolayı zarar görmesi değildir. Katı sınır politikalarını uygulayan ülkeler bu politikalarının kendi vatandaşlarının haklarını korumak ve zararlarını minimize etmek için uyguladıklarını iddia edebilir. Oysa bu politikalar en temel insan haklarından seyahat etme özgürlüğünü, daha bir hayat arama hakkını, diğer insanlarla iletişim kurma özgürlüğünü, kendi emeğini satma ve diğerlerinin bu emeği satın alma hakkını ihlal eder (Kukathas, 2014:379, Lomasky ve Teson, 2015:94-95).

Bu sebeplerle zarar ilkesi ancak ve ancak can, seyahat, ticaret, bir araya gelme haklarının doğrudan ihlal edilmesiyle ilişkilendirilebilirse zarar kavramının muğlaklık problemi çözülmüş olur.

5. Yoksullara Yönelik Global Pozitif Ödevler

Global yoksulluğun sebeplerinden ve sorumlulardan bağımsız olarak global yoksulluk yükünün eşit olarak paylaşılması savunulmaktadır. Bazı düşünürler (Singer, 2012, 2009, Shue, 1999, O’neill, 1986, 2000) global yoksulluk ile mücadelede insan haklarının evrensel olmasından hareketle yoksullara karşı evrensel ödevlerin olduğuna işaret eder. Bu düşünürlere göre insanlar diğerlerinin haklarına saygı duyanın ve bunları korumanın dışında diğerlerine yardım etme ödevlerini yerine getirmek zorundadır.

Bu görüşe göre gelişmiş ülkelerin kurumlarının ve vatandaşlarının, yoksulluğun sebeplerinden bağımsız olarak kendilerine ağır bir maliyet getirmediği takdirde global yoksullukla ilgili boğuşan ülkelerin insanlarına yardım etme ödevi vardır. Bu düşünürler global yoksulluğun kaynakları ve sebepleri sorusundan çok global yoksulluğun ne tür ödevler yarattığı sorusuna odaklanmaktadır.

İnsanların biricik olduğunun ve insan haklarının evrensel olduğunun kabulü global yoksullukla boğuşan insanlara yardım yükümlülüğünü haklılaştırmanın zemini olarak kabul edilmektedir. Singer’e göre (2012:17) boğulmakta olan çocuğu kurtarmak ahlaki ödevi ile uzaktaki bir yabancıyı kurtarmak ödevi arasında ahlaki olarak bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki durumun yarattığı ahlaki ödev insanın biricik olduğu ve haklara sahip olduğu kabulüne dayanmaktadır. Her iki örnekte de boğulan çocukla ya da

uzakta aklıktan ölmekte olan çocukla aramızdaki ahlaki ilişki aynıdır ve yardım etme ödevi doğurmaktadır.

Dolayısıyla global düzenin ve kurumlarının adil olup olmadığına bakmaksızın, global yoksulluğun sebeplerinin domestik ya da global olup olmasından bağımsız olarak her kurumun ve insanın kapasitesi el verdiği ölçüde yardım etme ödevlerinin olduğu kabul edilmektedir (O’neill, 2016:169).

Bu görüşün en önemli savunucularından Singer (2009:25-27) var olan global yoksulluktaki payımızdan bağımsız olarak global yoksullara karşı sorumluluğumuzun olduğuna işaret eder. Bir başka deyişle global yoksulluğun azaltılmasında aktörlerin katkısı ve sebepler global ödevlerin ortaya çıkmasında noktasında tek başına belirleyici olamaz. Global yoksulluk ister bizim eylemlerimizden kaynaklasın isterse hiçbir katkımız olmasın global yoksulluğun azaltılmasında pozitif ödevlerimiz olduğu kabul edilir.

Bu yaklaşımın aksini savunanlara göre insan hakları ve evrensel adalet sadece negatif ödevleri içermektedir. Pogge (2002:13) özellikle insanların pozitif ödevlerinin ortaya çıkabilmesi için eylemlerimizin diğerleri üzerinde olumsuz etkisinin olmasının zorunlu olduğuna dikkat çekmektedir.

Pogge ile aynı fikirde olan Tan (2004:24) Singer’in temsil ettiği yaklaşımın bireylerden beklenecek ahlaki davranışların sınırlarını anlamak noktasında yetersiz olduğunu, çok talepkar olup bireylerin biricikliğini kabul etmek noktasında yetersiz olduğunu savunur.

Benzer bir görüşü savunan liberteryen düşünürler de, başka ülkelerde yaşayanlara karşı yegâne ödevimizin onlara zarar vermemek ve kendi hallerine bırakmak gerektiğini savunmaktadırlar. Bu düşünürlerden Lomasky ve Loren (2015:4), Singer’in temsil ettiği yaklaşımın insanların hayatına aşırı karışma ile sonuçlanacağına ve global ödevleri yerine getirebilmek için devleti genişleteceğine, zengin ülkelerdeki insanların kaynaklarını fakirlere transfer etmek amacıyla uluslararası kurumları güçlendireceğine işaret etmektedirler.

Global adaletin sağlanmasında negatifin ödevlerin hareket noktası olarak kabul edilen yukarıdaki eleştiriler Berlin’in (2002:169-170) yapmış olduğu sınıflandırmaya dayanmaktadır. Yukarıda dile getirilen eleştiriler temel olarak aslında negatif ödevler pozitif ödevler karşısında öncelik vermektedir. Ancak negatif ödevlere öncelik verilmesinin haklı gerekçeler sağlamak noktasında çok yeterli oldukları söylenemez.

Global yoksulluk ile mücadelede herkesin içinde bulunduğu konumdan ve sahip olduğu özelliklerden, adil olmayan global kurumsal düzenden

bağımsız olarak pozitif evrensel ödevleri olduğu iddiasına yöneltilen eleştiriler üç noktada irdelenebilir. Bunlar, birey özerkliği, negatif-pozitif hakların önceliği ve pratikte karşılaşılan sorunlardır.

Negatif ödevlere öncelik verilmesinin sebebi bireyin özerk olmasının istenmesidir. Birey kendi içinde bir amaç olarak kabul edilmektedir. Bu gelenek içinde bireyi kendi istediği hayatı seçebilmesi için mümkün olduğunca dış müdahaleden korumak amaçtır. Bu tür bir anlayış her şeyden önce insanı sosyal ve doğal talih-sizlikler karşısında çaresiz bırakır. Sosyal ve doğal talih-sizlikler sonucu içinde bulunduğu yoksulluktan kurtulamayan bireyin kendi istediği hayat planını dizayn etmesi ve takip etmesi mümkün değildir. Bu bir anlamda, bireyin özerk olmaması durumudur, sadece negatif haklara sahip olması da bu durumu değiştirmez.

Bu sebeple bireyin kendi hayat planını seçebilmesi ve takip edebilmesi için asgari düzeyde barınma, güvenlik, yiyecek, sağlık ve eğitim imkânlarını sağlayan temel pozitif haklara ihtiyacı vardır. Bu pozitif haklar savunusunun ve bu hakları sağlayacak kurumsal yapının başkalarının özgürlüklerini ihlal edeceği ve otoriterleşeceği iddiası abartıdan başka bir anlam ifade etmez.

Global yoksulluk ile boğuşan ülkelerde özerk olmayan bireyin kendi hayat planını seçmesi ve takip etmesi mümkün olmadığı gibi zorlayıcı güce sahip domestik ve uluslararası kurumların meşruluğunu kabul etmesi de mümkün değildir. Bireyin özerk bir özne olabilmesi, negatif ve pozitif haklara birlikte yer verilmesini gerektirmektedir. Pozitif haklar, anlamlı bir hayat inşa etmenin gereklerindedir. Bireyin özerk olabilmesi için negatif haklarla birlikte, pozitif haklara sahip olması zorunludur. Eğer temel ihtiyaçların karşılanması için gereken pozitif haklar tanınmazsa, insanların mevcut negatif haklara dayanan yapıyı desteklemeleri beklenemez.

Global yoksullukla mücadelede evrensel pozitif ödevleri ön plana çıkaran anlayışa yönelik eleştiriler dikkate alındığında negatif ödevlere, pozitif ödevler üzerinde öncelik verilmesi de sorgulamayı gerektirmektedir. Global yoksulluk sebebiyle aklıktan ölmekte olan insanları kurtarmak yerine insanların negatif özgürlüklerine ve ödevlerine hassasiyet gösterilmesi insanın biricikliği ve kutsallığı kabulüyle çelişmektedir.

Singer'in örneğinde bir su birikintisinde boğulmakta olan çocuğu, çocuğun su birikintisine düşmesinde doğrudan herhangi bir payı olmadığını iddia ederek çocuğu kurtarma ödevi olmadığını söylemek ahlaken problemlidir. Kendi kusuru olsun ya da olmasın bir insanın ölümünü engeleyecek durumda olan birinin bundan sakınması ve olana seyirci kalması ahlaken normal karşılanabilecek bir durum değildir. Dolayısıyla domestik ve global

arenada ekonomik, siyasal ve hukuksal yapının sadece negatif haklar ve ödevler üzerinde inşa edilmesi sorunludur.

Satz (2005:52) haklı olarak şunu sorar: “kurtarma eyleminde bulunacak insana maliyetin çok az olacağı bir senaryoda niçin negatif bir ödev, insan hayatının kurtarılması ödevinden daha önemli olsun?”. Bir insanın en önemli varlığı olan hayatının kurtarılacak olması pozitif ödevlerin, negatif ödevler kadar değerli olduğuna işaret eder. Bir insanın mülkiyet, ifade, seyahat, vicdan gibi negatif özgürlüklerinin korunması ödevi önemlidir. Ancak bir insanın hayatını kurtarmayı öngören pozitif ödev de negatif özgürlüklerinin korunması ödevi kadar değerlidir.

Global yoksulluk yüzünden dünyanın farklı bölgelerinde çok büyük problemlerle karşılaşan yoksul insanların acılarını azaltmaya yönelik altruist içeriğe sahip ödevlerde ahlaken yanlış olan bir şey yoktur. Ancak bu noktada bu ödevlerin yaptırım gücüne sahip devletler tarafından hukuki düzenlemelere dönüştürmeleri ahlaken sorunludur. Dolayısıyla global yoksulluğun azaltılmasına ilişkin evrensel pozitif ödevlerin gönüllülük esasında sürdürülmesi doğru olacaktır.

Global yoksullukla mücadelede pozitif ödevler savunusunun pratikte sorunlar yarattığı eleştirisinin haklılığı noktasında tartışma sürmektedir. Bazı düşünürler (Collier 2007, Daeton 2013, Easterly 2006, Coyne 2013) yapılan yardımların yoksul ülkelerin durumlarını düzeltmeleri noktasında çok etkili sonuçlar ortaya çıkarmadığını ileri sürmektedir. Collier (2007:99-100) özellikle yoksullukla boğuşan ülkelere parasal yardımda bulunmanın yoksulluk sorununu çözmeyeceğini, çözümün ancak ve ancak ülke içinde uygulamaya koyulacak yapısal reformlarla mümkün olacağını ifade etmektedir.

Daeton da benzer şekilde yoksul ülkelere parasal yardım yapılırken yoksul ülkeler arasında fark gözetilmeksizin yardım yapılmasının yoksullara yapılan yardımların etkisini düşürdüğünü ifade etmektedir. Dünyadaki yoksulların yarısının yaşadığı Hindistan ve Çin’in 2010 yılında yapılan toplam yardımlardan yararlanma oranının sadece %2,6 olduğuna dikkat çeker (Daeton, 2013:262). Ayrıca bu yardımların özellikle doğrudan yoksullara vermek yerine ülkelere ve yöneticilere verilmesi o ülkedeki yolsuzluğa bulaşan ve otoriter liderinde ellerinde olmadık amaçlarla kullanılmasına ya da iç edilmesine sebep olmaktadır (Easterly, 2006:332, Coyne, 2013:15).

Her ne kadar yapılacak yardımlar uygulamada bir takım istenmeyen sonuçlara neden olsa da global yoksulluğun azaltılmasında yardımseverliğin işe yarayıp yaramadığına karar verirken her örneği kendi içinde değerlendirmek daha doğru bir tutum olacaktır. Bu yüzden yapılan yardımların pratikteki

sonuçları global yoksulluk tartışmalarında normatif alanda ilkelere ilişkin bir eksikliğe işaret etmekten ziyade uygulamada karşılaşılan eksiklikleri örneklendirilebilir. Bu durum uygulamada politikacıların alacağı daha doğru kararlarla aşılabılır.

Sonuç

Global yoksulluk sadece ekonomik alanı ilgilendiren bir sorun olmayıp aynı zamanda hayatın sosyal ve siyasal alanlarında da çeşitli sonuçları olan bir olgudur. Mevcut siyasal çatışmaların, mültecilik ve göç dalgalarının, cinsiyet eşitsizliğinin ve pek çok sorunun ardında etkili olan sebeplerden bir tanesi global yoksulluktur. Bu problemlerden hareketle global yoksulluğun sadece matematik rakamları içeren sorunların ötesinde etik bir yönü olduğu söylenebilir. Bu hususlar dikkate alındığında global yoksullukla mücadelenin ahlaki temeli olarak literatürde yaygın şekilde kabul gören zarar ilkesi ve yardım etme ödevi yeniden değerlendirmeye muhtaçtır. Her iki ahlaki ilke kendi içinde makul gözükmeyle birlikte teorik düzeyde yetersizdir.

Zarar ilkesi, global yoksulluğun açıklanması ve global yoksullukla mücadelede iki noktada eksiklik içindedir. Bunlardan ilki, zarar ilkesinin global yoksulluğu yaratan aktörlerin sorumluluk düzeylerini ortaya koyamamasıdır. İkincisi ise zarar kavramının muğlak olmasından kaynaklanmaktadır. Yardım etme ödevi ise global yoksullukla mücadelede yardım etmeyi zorunlu bir ödev olarak sunabilecek bir zeminden yoksundur. Bu sebeple global yoksullukla mücadelede insan haklarına dayalı ve bununla sınırları net şekilde belirlenmiş zarar ilkesi tutarlı ve yeterli bir ahlaki zemin sunabilir. Ayrıca, global yoksullukla mücadelede yardım etme ödevinin gönüllülük esasında kabul edilmesini de ahlaki bir gerekliliktir.

Kaynakça

- ACEMOĞLU, D. ve ROBİNSON, J. (2014). *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*. 5. Baskı (Çev. F. R. Velioğlu), İstanbul: Doğan Kitap.
- AYITTEY, G. B. N. (1993). *Africa Betrayed*. Macmillan: Palgrave.
- AYITTEY, G. B. N. (2009). *Africa Fails Again, Foreign Policy*, 174: 14-16.
- BARBIER, E. B. (2010). *Poverty, Development, and Environment, Environment and Development Economics*, 15(6): 635-660.

- BEITZ, C. (1999). *Political Theory and International Relations*, Princeton: Princeton University Press.
- BERLIN, I. (2002). *Liberty: Incorporating Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- BOURGUIGNON, F. (2015). *The Globalization of Inequality*. (Çev. T. Scott ve T. Railton) Princeton: Princeton University Press.
- BUVINIC, M., DasGupta, M. and Ursula, C.E. (2009). Gender, Poverty and Demography: An Overview. *The World Bank Economic Review*, 23(3): 347-369.
- CANEY, S. (2005). *Justice Beyond Borders: A Global Political Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- COESTA J. (2016). *Poverty And Shared Responsibility 2016: Taking On Inequality*. Washington: World Bank Group.
- COLLIER, P. (2007). *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About it*. Oxford: Oxford University Press.
- COLLIER, P. (2004). *Beraking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*. Washington: A Copublication of World Bank and Oxford Univesity Press.
- COYNE, C. (2013). *Doing Bad by Doing Good*. Redwood City: Stanford University Press.
- DAETON, A. (2013). *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton: Princeton University Press.
- DIETSCH, P. and RIXEN T. (2016). Tax Competition and Global Background Justice, R. E. GOODIN AND J.S. Fishkin (Eds.). *Political Theory Without Borders*. (pp.77-107). London: Wiley: Blackwell.
- EASTERLY, W. (2006). *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*, New York: Penguin Press.
- GAISBAUER, H. P., SCHWIEGER, G., SEDMAK, C. (2016). Ethical Issues in Poverty Alleviation: Agents, Institutions and Policies.
- GAISBURGER, H.P., SCHWIEGER G., SEDMAK C. (Eds.). *Ethical Issues in Poverty Alleviation*. (ss. 1-17). Switzerland: Springer.
- HASSOUN, N. (2008). Free Trade, Poverty, and Environment. *Public Affairs Quaterly*. 22(4): 353-380.
- HASSOUN, N. (2012). *Globalization and Global Justice: Shrinking Distance, Expanding Obligations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KUKATHAS, C. (2014). The Case for Open Immigration. A. I. Cohen and C. H. Wellman (Eds.). *Contemporary Debates in Applied Ethics*, Second Edition, (pp.376-387). Chichester: Wiley-Blackwell.
- LOMASKY, L. and TSON F. (2015). *Justice at Distance: Extending Freedom Globally*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MILANOVIC, B. (2016). *Global Inequality: A New Approach for The Age of Globalization*. Cambridge: MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- NUSSBAUM, M. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge: Harvard University Press.

- O'NEILL, O. (1986). *Faces of Hunger: An Essay on Poverty, Development and Justice*. London: Allen and Unwin.
- O'NEILL, O. (2000). *Bounds of Justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'NEILL, O. (2016). *Justice Across Boundaries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- OKIN, S. M. (2003). Poverty, Well-Being, and Gender: What Counts, Who's Heard?. *Philosophy & Public Affairs*. 31(3): 280-316.
- PALMER, C. and DiFalco, S. (2012). Biodiversity, Poverty, and Development. *Oxford Review of Economic Policy*. 28(1): 48-68.
- POGGE, T. (2002). *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. London: Polity Press.
- POGGE, T. (2004). 'Assisting' the Global Poor. Chatterjee, Deen K. (Ed.). *The Ethics of Assistance: Morality and the Distant Needy*. (pp. 260-288). Cambridge: Cambridge University Press.
- POGGE, T. (2005). Severe Poverty as a Violation of Negative Duties. *Ethics and International Affairs*. 19 (1): 55-83.
- POGGE, T. (2007). *Freedom from Poverty as a Human Right: Who Owes What to the Very Poor?*. New York: Oxford University Press.
- RAWLS, J. (2006). *Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeninden Ele Alınması*. (Çev. M. Özbek). 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- RISSE, M. (2005). What We Owe to the Global Poor. *The Journal of Ethics*. 9(1/2): 81-117.
- SANDEL, M. J. (2016). *Paramın Satın Alamayacağı Şeyler: Piyasamın Ahlaki Sınırları*. (Çev. M. Kocaoğlu). Ankara: Ekşi Kitaplar.
- SANDEL, M. J. (2017). *Adalet: Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?*. (Çev. M. Kocaoğlu). 5. Baskı. Ankara: Ekşi Kitaplar.
- SATZ, D. (2005). What Do We Owe the Global Poor?. *Ethics & International Affairs*. 19(1): 47-54.
- SEN, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SEN, A. (2008). Violence, Identity and Poverty. *Journal of Peace Research*, 45(1): 5-15.
- SEN, A. (2009). *The Idea of Justice*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- SHACLAR, A. and Hirschl, R. (2016). On Citizenship, States, and Markets. R. E. Goodin and J. S. Fishkin (Eds.), *Political Theory Without Borders*. (pp.206-235). London: Wiley: Blackwell.
- SHUE, H. (1996). *Basic Rights: Subsistence, Affluence, and US Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- SINGER, P. (2009). *The Life You Can Save*. New York: Random House.
- SINGER, P. (2012). Famine, Affluence, and Morality. Maffettone, S. and A. A. Rathore (Eds.). *Global Justice: Critical Perspectives*. (pp.15-32.). London, New York: Routledge.
- TAN, K.C. (2004). *Justice Without Borders: Cosmopolitanism, Nationalism, and Patriotism*. Cambridge: University Press.
- TAN, K. C. (2017). *What is This Thing Called Global Justice?*. New York, London: Routledge.

- UNTERHALTER, E. (2009). Gender and Poverty Reduction: the Challenge of Intersection. *AGENDA*. 81(1): 14-24.
- WENAR, L. (2008). Property Rights and the Resource Curse. *Philosophy & Public Affairs*. 36(1): 2-32.
- WENAR, L. (2015). *Blood Oil: Tyrants, Violence, and the Rules that Run the World*. Oxford: Oxford University Press.